

ЖИТТЯ НА ЛІНІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ПРИФРОНТОВИХ СЕЛИЩ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

ЗМІСТ

1. Методологія	2
2. Загальна ситуація у прифронтових селищах	3
3. Питання безпеки	5
4. Охорона здоров'я	8
5. Стан інфраструктури	9
6. Доступ до безоплатної правової допомоги	11
7. Джерела інформації	12
8. Робота гуманітарних організацій та влади	13

ВСТУП

Цей аналітичний звіт підготовлений на основі дослідження, яке з липня по листопад 2017 року проводила громадська організація «Фундація.101».

Метою дослідження було виявити та окреслити основні проблеми, пов'язані з безпекою мешканців прифронтових селищ, а також з'ясувати їхню оцінку діяльності державних органів, українських і міжнародних організацій у цьому контексті та окреслити бачення найбільш ефективного вирішення цих проблем на думку самих мешканців прифронтових селищ.

Для реалізації дослідження аналітики організації провели 45 глибинних інтерв'ю: 40 — з мешканцями прифронтових селищ різної статі і вікових категорій, 5 — з головами селищних рад.

В тексті цього звіту подано цитати респондентів, які наведені без підпису імені або посади для анонімності та безпеки опитуваних.

1. МЕТОДОЛОГІЯ

Для проведення дослідження було застосовано якісну методологію дослідження, а саме глибинні напівструктуровані інтерв'ю. Використання цього методу допомагає глибоко зрозуміти і проаналізувати соціальну ситуацію, проблеми, причинно-наслідкові зв'язки тощо, що і було ціллю дослідження.

Загалом було проведено 45 глибинних інтерв'ю в 12 прифронтових селищах Донецької області. Селища, ситуацію в яких вивчали в рамках дослідження, погруповані за регіональним принципом у 3 групи по 3–6 селищ у кожному:

1. Новолуганське, Світлодарськ, Миронівський (Бахмутський район);
2. Рибинське, Миколаївка, Трудівське, Новогнатівка, Василівка та Прохорівка (Волноваський район);
3. Талаківка (Кальміуський район Маріуполя), Пищевик та Павлопіль (Волноваський район).

Опитувальник складався з семи тематичних блоків, а саме: 1) соціально-демографічний блок; 2) загальна ситуація в селищі; 3) безпека; 4) інфраструктура; 5) охорона здоров'я; 6) доступність інформації; 7) оцінка роботи органів влади, українських та міжнародних організацій.

Середня тривалість глибинного інтерв'ю становила близько 35 хвилин, але могла варіюватись від 20 хвилин до півтори години.

Глибинні інтерв'ю були розшифровані та проаналізовані методом контент-аналіз. На основі результатів глибинних інтерв'ю підготовлено цей аналітичний звіт щодо проблем з безпекою, які є найбільш актуальними для мешканців прифронтових селищ уздовж лінії розмежування в Донецькій області.

2. ЗАГАЛЬНА СИТУАЦІЯ У ПРИФРОНТОВИХ СЕЛИЩАХ

Ставлення до ситуації на сході: війна і мир

12 прифронтових селищ, в яких проводилось дослідження, суттєво постраждали від військових дій на сході. Практично усі ці селища зазнали прямих попадань по житлових будинках або соціальній інфраструктурі під час обстрілів, частина населення втекла подалі від обстрілів на лінії розмежування — у більш віддалені населені пункти Донеччини, інші регіони України або в Росію. Це призвело до соціальних, економічних та гуманітарних проблем в регіоні.

Прикметно, що на відміну від політиків і телеканалів національного рівня, **в місцевих селищах не вживають слова «АТО» на позначення військових дій на сході. Тут це називають війною.** А розмірковуючи над тим, як покращити ситуацію у їхньому регіоні, значна частина опитаних вважають, що **більшість проблем можна буде розв'язати лише після припинення війни.** Хоча на мінські переговори тут особливої надії більше не покладають.

Оцінюючи ситуацію в своєму селищі за останній рік, більшість опитаних мешканців вважають, що за цей період ситуація дещо покращилась, хоча дехто схильний вважати, що особливих змін не відбулося. Ті, хто бачить позитивну динаміку, аргументують свою думку зменшенням кількості обстрілів, а також тим фактом, що до віддалених обстрілів населення вже звикло, поверненням частини мешканців у рідні селища, поступовим налагодженням життя у їхньому населеному пункті.

“

Мы возвращаемся к старой нашей жизни, довоенной. У нас была чистота, порядок, у нас работали магазины, сберкассы, почта, было 4 банкомата — то есть было все. И работал дом культуры, там было много детей, было много кружков. Это было все до войны, 2012–2013 год, было все отлично.

Одна з респондентів також зауважила, що події на сході змусили багатьох мешканців Донеччини стати більш соціально активними, навчитись робити свій внесок в життя громади.

Основні проблеми прифронтових селищ

Звичайно, основною проблемою і джерелом інших негараздів тут вважають військові дії та обстріли. Втім, якщо взяти проблеми нижчого порядку, то на думку опитаних можна виділити такі **найбільш критичні проблеми**:

- доступ до медичних послуг та робота швидкої допомоги;
- брак кадрів;
- стан доріг і транспортне сполучення;
- перетин лінії розмежування — одна з основних особистих проблем;
- зростання цін на вугілля, дрова та комунальні послуги на фоні несприятливої економічної ситуації;
- зменшення надходжень до дохідної частини місцевих бюджетів.

Проблеми з доступом до медичних послуг та робота швидкої допомоги є типовою для більшості досліджуваних селищ. Навіть в тих селищах, де є власний сімейний лікар або фельдшер, за більш вузькою направленою консультацією необхідно звертатись до найближчого міста, що подекуди може бути проблематичним з огляду на погане автобусне сполучення та дорогий проїзд. Також у більшості населених пунктів нарікали на роботу швидкої допомоги, яку подекуди доводиться чекати досить довго. Час очікування швидкої збільшується і через поганий стан автомобільних доріг.

У випадку виникнення проблем з доступом до лікарів або швидкої, медичну допомогу мешканцям зазвичай надають військові, а в деяких менших селищах — щотижня міжнародна організація «Лікарі без кордонів». В багатьох селищах прагнули б мати власного сімейного лікаря або фельдшера, втім кваліфікованих кадрів, які погодились би на цю роботу, тут просто немає.

Таким чином, оперативний доступ до медичних послуг безпосередньо пов'язаний з двома іншими проблемами — браком кадрів та поганим станом доріг.

Брак кваліфікованих кадрів для роботи в соціальній сфері, наприклад, в медицині або освіті, часто стоїть на заваді ефективного вирішення соціальних проблем в частині досліджуваних селищ. В окремих селищах самі мешканці також вказують на нестачу ефективних управлінських кадрів в соціальних закладах. На заміну людям, які поїхали, прийшли люди, які не готові взяти відповідальність за господарську частину своїх закладів. У зв'язку з цим навіть гуманітарна допомога, яка надається міжнародними організаціями у вигляді будівельних матеріалів, не завжди може бути ефективно використана.

Поганий стан доріг — одна з найбільш типових проблем прифронтових селищ. Значна частина доріг тут не ремонтувалась протягом останніх років. Проблема також загострюється через використання військової техніки з гусеницями, що практикувалось подекуди військовими в окремих селищах. Поганий стан доріг негативно впливає на швидкість сполучення між населеними пунктами, сповільнює роботу екстрених служб, наприклад швидкої та пожежних, а також міжміського автобусного сполучення.

Перетин лінії розмежування входить до переліку основних персональних проблем громадян, особливо для селищ, для яких їхні найближчі міста опинились на окупованій території. Це призвело до того, що частина людей втратили роботи, вони не можуть відвідати родичів та могили померлих предків. Якщо раніше дорога до наближених міст, які опинились за лінією розмежування, могла зайняти 15–30 хвилин, то тепер з перетином контрольних пунктів в'їзду-виїзду вона може розтягнутися на години.

“

Закрито все, нельзя поехать ни в Горловку, ни в Никитовку, никуда. Там живут мои близкие, уже 4 года не могу поехать. А если ехать, нужно объезжать сначала на Артемовск, потом на Майорск, потом Дзержинск, это столько объезжать, и там же очереди на блокпостах по 5 часов стоят.

Зростання цін на вугілля, дрова та комунальні послуги на фоні несприятливої економічної ситуації є типовою проблемою особливо для найменших сіл. Навколо Волновахи та Маріуполя, де селища мали розвинене сільськогосподарське виробництво, через замінування земель та регулярні обстріли, значна частина с/г підприємств були змушені закритись; люди втратили роботи, а селища — податкові надходження. За цим умов, значно дорожчі вугілля та дрова є розкішшю для деяких сімей.

Нарешті, остання проблема — зменшення надходжень до дохідної частини місцевих бюджетів — може мати суттєвий вплив на життя прифронтових селищ в перспективі кількох років. Так, постановою Кабінету Міністрів України були звільнені від оподаткування юридичні особи, зареєстровані в населених пунктах на лінії розмежування. І попри те, що такий крок міг мати позитивний вплив на діяльність підприємств, він фактично позбавив прифронтові поселення дохідної частини. У зв'язку з цим деякі органи місцевого самоврядування планують згорнути більшість своїх програм.

Хто повинен вирішити проблеми прифронтових селищ

В більшості населених пунктів відповідальність за рішення усіх місцевих питань, в тому числі розв'язання проблем з кадрами, дорогами тощо, **покладають на селищного голову**. Прикметно, що разом із високими очікуваннями, місцеву владу тут наділяють і значною довірою. Так, в більшості населених пунктів (за винятком кількох поблизу Волновахи, де місцева влада встигла змінитись кілька разів за період АТО) місцеве населення вважає роботу очільників сільської ради корисною і висловлює їм персональну довіру.

На вище політичне керівництво держави тут покладають відповідальність переважно за вирішення конфлікту на сході та припинення війни. Втім, як зазначалось вище, мешканці розуміють, що велику частину місцевих проблем можна буде ефективно вирішити лише після настання миру в їхньому регіоні.

Водночас запитання про те, чим самі мешканці могли б зарадити для вирішення проблем у своєму селищі, подекуди ставив в ступор частину опитаних. На їхню думку, їхній основний внесок полягає у гарному виконанні своїх обов'язків на роботі, дотриманні порядку та закону. Більш активні мешканці селищ повідомляли, що надсилали звернення представникам влади, в тому числі вищого рівня тощо, аби підняти ті чи інші проблеми населеного пункту.

“

Когда конкретные какие-то вопросы были, да мы поднимали, ну когда касалось именно нашего села. Мы писали письма начальнику АТО, мы обращались к руководству, были инициаторами этих писем, ходили собирали подписи.

3. ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ

Обстріли

У порівнянні з 2014–2015 роками кількість обстрілів, які мають місце поблизу прифронтових селищ, в яких проводилось дослідження, суттєво скоротилось. Втім, попри те, що для більшості цих селищ протягом останнього часу прямі попадання є рідкістю, в 2016–2017 роках були випадки прямих попадань з пошкодженням житлових будинків та підсобних приміщень мешканців, а також пошкодження будівель соціального призначення.

Водночас, враховуючи, що військові дії продовжуються, мешканці цих населених пунктів регулярно чують обстріли поблизу. І попри те, що частина опитаних зізнаються, що вже звикли і практично перестали реагувати на обстріли, які відбуваються у відносній близькості, але за їхніми селищами, велика частина з них вважають, що такі обставини негативно впливають на психічний стан мешканців прифронтових поселень, особливо дітей.

Взаємодія із ЗСУ

У селищах, поблизу або в межах яких розташовані Збройні сили України (ЗСУ), певна взаємодія місцевого населення і військових має місце. Причому більшість опитаних вважає, що ця взаємодія нормальна, а конфліктів практично немає.

“

Нормально, на стадионе часто играют в футбол с нашими пацанами.

Практично в усіх селищах, де проводилось дослідження, місцеве населення підтверджує, що військові надають медичну та гуманітарну допомогу місцевим, подекуди виконують різні роботи на прохання керівників місцевого самоврядування або самих мешканців.

“

Спокойно абсолютно, они никого не трогают, они спокойные хлопцы, наоборот они помогают продуктами, в школу, в садик возят продукты. Тут они же посменно меняются, некоторые вообще по домам проживали, старикам помогали. Кому дерево спилить, кому еще что-то. Ну как бы не трогают. Абсолютно спокойно себя ведут.

Еще знаете, когда они стояли, мы кричали, что не нужны, а когда поуезжали, так страшно стало, потому что село осталось без никого, а вдруг там кто-то зайдет, было жутко.

Також у багатьох селищах люди звертаються до військових для надання екстреної допомоги, наприклад, відвезти в лікарню, коли швидка допомога довго не приїжджає, провести медичні маніпуляції або огляди, особливо там, де селище не має власних медичних працівників. Також декілька опитаних вважають, що присутність військових в селищі позитивно впливає на криміногенну ситуацію, зменшує кількість крадіжок серед місцевого населення.

Помощь они оказывают медицинскую, если граждане обращаются — срочную, неотложную медицинскую помощь. Солдаты оказывают помощь населению продуктами питания.

Більшість опитаних, які знайомі з діяльністю Цивільно-військового співробітництва Збройних сил України (CIMIC), дуже позитивно відгукуються про результати їхньої роботи. Останні запам'яталися проведенням великої кількості дитячих свят з подарунками, а також наданням гуманітарної допомоги, харчів та ліків.

Водночас під час проведення опитування були виявлені і негативні відгуки щодо окремих аспектів діяльності військових. Так, поблизу Волновахи мешканці вказували на випадки мародерства на початку проведення антитерористичної операції, причому як з боку військових, так і з боку інших місцевих мешканців, по відношенню до покинутих житлових будинків. На момент проведення цього дослідження, за словами респондентів, такі випадки припинилися. Також у місцевих мешканців викликає обурення епізодичне використання солдатами військової техніки, особливо з гусеницями, для пересування по місцевості заради особистих потреб (наприклад, від місця дислокації в магазин), що суттєво пошкоджує дорожнє покриття в селищах.

Характерно, що більша кількість негативних відгуків зустрічалася серед мешканців селищ, які знаходяться поблизу Волновахи і частково Маріуполя. У цих районах, на відміну від селищ біля Бахмуту, доступ до російських телеканалів не має обмежень.

У зв'язку з цим автори цього дослідження не виключають, що підставою для таких негативних відгуків могли бути як реальні факти, так і домисли або ворожа пропаганда. Наприклад, в одному із селищ на рівні чуток була інформація про кілька випадків виселення з будинків та згвалтувань. Але під час перевірки вказаних фактів місцевою жителькою спільно з міжнародними організаціями ці факти не знаходили підтвердження.

Приехали ООН, я лично повела по этим адресам и выглядела в роли дуры, потому что изнасилования не подтвердились, та женщина которую из дома выселили, она сказала, что ее никто не выселял. Потом у них начал работать свой поселковый совет и они стали решать свои вопросы сами. У нас таких проблем в поселке ни разу не было.

Криміногенна ситуація

Близько третини опитаних вважають, що за останній рік загальний рівень злочинності залишився приблизно на тому ж рівні, в той час як орієнтовно дві третини переконані, що злочинність дещо зменшилася. Зменшення злочинності пов'язують, в першу чергу, з відновленням роботи поліції, особливо якщо відділки знаходяться безпосередньо в населеному пункті, патрулюванням поліції, а також в окремих випадках з присутністю військових, що в деяких селищах дисциплінує маргінальну частину населення.

Водночас в одному із селищ під Волновахою великий резонанс викликав випадок вбивства старшого чоловіка нібито своїм молодим родичем. За підсумками розслідування, як повідомили опитувані, підозрюваного у вбивстві відпустили через наявність у нього психіатричного захворювання, не застосувавши до нього жодних заходів.

Оцінка роботи поліції

В оцінці роботи поліції переважають нейтральні або позитивні відгуки. **Більш позитивні відгуки зустрічаються у селищах, де відділки поліції перебувають безпосередньо у населеному пункті.** Саме з відновленням діяльності поліції мешканці цих населених пунктів пов'язують зменшення криміногенної ситуації в порівнянні з 2014 роком.

“Порядок есть, работает же наша милиция, не зря же две машины постоянно стоят, и мотаются туда-сюда. Что такое пьянство, драки — это вообще забыто. А раньше, конечно, бывало, особенно молодежь...”

В населених пунктах, безпосередньо в яких немає представників поліції, їх діяльність вважають менш ефективною, попри те, що розуміють велике навантаження та охоплення, яке здійснюють дільничні інспектори. Наприклад, у Волноваському районі, один дільничий подекуди охоплює з десятків віддалених одне від одного селищ. В таких населених пунктах, за свідченнями опитаних, поліція обов'язково прибуває за викликом, але розкриття справ подекуди залишається на низькому рівні.

“Проблема в том, что нет постоянной полиции. Если бы была полиция, они бы работали с теми слоями населения, которые плохо себя ведут, и соответственно охватывали бы территорию больше... Их работу можно оценить на три по пятибалльной шкале, потому что они в основном не здесь, и потому что у них мало людей.”

Замінування територій

Серйозною проблемою, як для безпеки, так і для економічної стабільності є замінування значної території навколо прифронтових селищ. Наприклад, через дефіцит вугілля та збільшення вартості дров частина населення, не охоплена газовим опаленням, можуть самостійно заготовлювати дерево в посадках поблизу, наражаючись на загрозу підриву.

Також велика кількість сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств були змушені суттєво обмежити або припинити свою діяльність, що негативно вплинуло на фінансовий стан місцевого населення, зайнятості та надходження податків у місцеві бюджети.

“У нас здесь как бы сельскохозяйственный рай, маслоцех, фермы, стройцех — все завязано с землей. Соответственно, когда земля заминирована, работы нет, то есть цепочка разывается.”

Варто зауважити, що в окремих селищах було проведено часткове розмінування територій.

4. ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Доступ до медичних послуг

В більших населених пунктах на лінії розмежування є власна мінімальна інфраструктура для надання послуг з охорони здоров'я, зокрема амбулаторія, аптека, сімейний лікар або терапевт. Водночас селища з досить малою кількістю населення не мають власних медичних спеціалістів та закладів і користуються послугами терапевта сусіднього села.

Для отримання медичної консультації чи допомоги місцеве населення, в першу чергу, звертається до селищного терапевта або фельдшера за наявності, який проводить первинний огляд. За потреби пройти консультацію чи лікування у вузькопрофільних фахівців, місцеві терапевти виписують направлення та відправляють до найближчого великого міста. Послугами міських лікарів також подекуди користуються молоді батьки, які бажають отримати більш якісне обслуговування для своїх дітей.

Таким чином, вузькопрофільні спеціалісти, а також більш якісна медицина — в найближчому місті. В деяких випадках така ситуація накладає логістичні та фінансові обмеження на людей. Так, кількість рейсових автобусів з селищ є обмеженою, а дорога може коштувати чимало. Наприклад, вартість проїзду з Новолуганського до Бахмуту і назад може коштувати близько 100 грн.

“*Ну некоторые едут в Светлодарск, но там транспорт плохо ходит, туда поедешь, а потом торчишь там целый день, обратно приехать не на чем. А из Артемовска через каждые 2 часа автобус ездит.*”

Доступ до медичних послуг

В кожному з селищ, де проводилося дослідження, як голови сілрад, так і місцеві жителі вважають, що **основною проблемою в галузі медицини є нестача кваліфікованих кадрів у населеному пункті**. Навіть ті селища, які можуть дозволити собі збільшити штат медичного персоналу, подекуди просто не мають кого наймати на вакантні посади.

“*Есть у нас стратегия, сейчас хотим принять программу по привлечению специалистов, как по медицине, так и по образованию.*”

Попри те, що тенденція до відтоку кадрів у більші міста спостерігається вже тривалий час, проблема суттєво поглибилась у зв'язку з військовими діями — частина медичного персоналу та інших спеціалістів поїхали в інші регіони. В Павлополі єдиного фельдшера в населеному пункті захопили в полон бойовики так званої «ДНР» та утримують там вже два роки.

“*Фельдшерского пункта нет, так как наш фельдшер не находится здесь, мы бы хотели, мы его очень любили, он у нас очень грамотный, ну он находится в данный момент в плену в ДНР. Его жена сказала: что ждут обмена: но уже три раза откладывают этот обмен, а с чем это связано, не знаю. 14 июня уже 2 года как его нет.*”

Робота швидкої медичної допомоги

Робота швидкої допомоги є однією зі слабких ланок в наданні медичних послуг населенню прифронтових селищ. Мала кількість доступних екіпажів швидкої допомоги, розрахована на значну територію, тривалий період очікування, а також подекуди неукомплектованість персоналу екіпажу — зменшують якість надання послуг населенню. Також негативний вплив на час реагування швидкої має поганий стан доріг, які сполучають населені пункти між собою.

В багатьох селищах, за відсутності швидкої допомоги, місцеве населення звертається до військових з проханням надати екстрену допомогу або відвезти до лікарні.

Надання медичних послуг військовими та «Лікарями без кордонів»

За умов кадрових та матеріальних обмежень, важливу роль в наданні медичних послуг населенню відіграють військові та організація «Лікарі без кордонів». Так, за інформацією людей, які проживають в селищах без власного медичного персоналу, «Лікарі без кордонів» проводять щотижневі прийоми громадян. В цих же селищах населення також регулярно звертається до військових медиків з проханням, наприклад, зробити укол чи поставити крапельницю або надати невідкладну допомогу.

5. СТАН ІНФРАСТРУКТУРИ

Базові потреби: доступ до їжі і води

В жодному з прифронтових населених пунктів, де проводилось дослідження, не виявлено проблем з доступом людей до продуктів харчування. Фактично в кожному селищі є магазин, куди привозяться базові продукти. За більш вишуканими продуктами люди можуть також їздити в місто.

Що стосується води — тут ситуація різниться від селища до селища. Наприклад, в певних населених пунктах навколо Бахмуту є гаряча та холодна вода із централізованим постачанням. За інформацією опитаних, стан цієї води задовільний. Значна кількість населення вживають цю воду, в тому числі в кип'яченому або відфільтрованому вигляді.

В менших селищах є власні водонапірні системи, які також забезпечують централізоване водопостачання населенню, втім мають певні проблеми з потужністю. При збільшенні використання води (наприклад, в літній період під час поливу городів), тиск води суттєво зменшується або ж вода не надходить усім. У зв'язку з цим, в деяких населених пунктах вода подається погодинно. Наприклад, така ситуація характерна для Миронівки, Павлополя тощо. В Новолуганську в літній період вода також подається погодинно.

Також в Павлополі централізовано постачається лише технічна вода. Для вирішення цієї проблеми міжнародна організація ADRA забезпечує населення привозною питною водою.

“

Пьем привозную воду, сейчас у нас в сельском совете есть емкость, привозят бесплатно. ADRA, по-моему, была. Сейчас не знаю, кто возит. Выдают по 10 литров на проживающего в месяц.

Для більшості селищ актуальною є проблема зношеної водопровідної системи, що спричиняє велику втрату води під час постачання. В Прохорівці це питання вирішується у співпраці з міжнародними організаціями: вони закуповують будівельні матеріали, в той час як населення та представники місцевого самоврядування забезпечують виконання робіт.

В найменших населених пунктах питання доступу до води вирішується через приватні колодязі.

Опалення домівок

Є три способи опалення домівок, якими користуються мешканці прифронтових селищ. По-перше, це централізоване опалення, по-друге, автономне газове опалення, і по-третє, опалення вугіллям чи дровами.

Централізоване опалення практикується для багатоквартирних будинків у Світлодарську. Як саме опалення, так і гарячу воду для населення тут забезпечує Вуглегірська ТЕС, для якої гаряча вода є вторинним продуктом при виробленні електроенергії.

В інших газифікованих населених пунктах, а також у приватному секторі Світлодарська найбільш поширене автономне газове опалення.

Опалення вугіллям або дровами практикується переважно в малих селищах, де немає централизованого забезпечення газом, а також подекуди як альтернатива газовому опаленню після підняття тарифів на комунальні послуги.

Варто зазначити, що питання опалення є одним з найбільш критичних для населення прифронтових сіл. Високі тарифи та дороге вугілля і дрова суттєво ускладнили життя людей на лінії розмежування. Зокрема респонденти зазначають, що із блокуванням торгівлі з окупованою частиною Донеччини, привезти звідти вугілля практично неможливо. Водночас висока їх вартість стає розкішшю для багатьох мешканців прифронтових сіл та змушує шукати альтернативні способи заготівлі опалювального матеріалу на зиму. Наприклад, місцеве населення подекуди користується навколишніми лісопосадками, що може бути достатньо небезпечно, враховуючи замінування прилеглих територій.

Відновлення житлової і соціальної інфраструктури

Фактично в усіх селищах, де проводилося дослідження, більшою або меншою мірою здійснювалося відновлення житлової та соціальної інфраструктури. Ремонтні роботи виконуються як за підтримки міжнародних організацій, так і за кошти місцевих бюджетів. Також активно практикується домовленість про співпрацю та спільні внески донорів та селищної громади. Наприклад, міжнародні організації повністю або частково закуповують будівельні матеріали, а місцева громада виділяє кошти або людський ресурс для здійснення самих робіт.

“

У нас скважина и водопроводная система, старая, в прошлом году мы поменяли 1 км, нам ADRA помогла. Они дали трубы и мы самостоятельно выполнили эти работы, то есть население собралось, сами это сделали, поменяли трубы к водонапорной башне. Там и насос они нам дали новый, в общем хорошо помогли нам в этом плане. Но еще 5 км труб у нас старых, надо менять.

Стан доріг

Найбільш проблемною частиною інфраструктури в усіх селищах поблизу лінії розмежування є дорожнє покриття. Мешканці більшості населених пунктів відзначають, що протягом останніх двох-трьох років дороги практично не ремонтувалися. Вони в дуже поганому стані і сповільнюють роботу деяких служб, зокрема громадського транспорту та швидкої допомоги.

“

Навантаження на кожного спеціаліста було збільшено в 2-3 рази при незмінній штатній чисельності та заробітній платі.

Дороги поблизу лінії розмежування, на думку частини опитаних, розбиваються військовою технікою, особливо гусеницями, тому часто її навіть немає сенсу ремонтувати.

“

Надо понимать, что техника в основном-то ездит не легковая здесь, а та, которая с гусеницами, и совсем не трактор, и это очень проблематично. Просто когда большое движение техники, тяжелой техники, ясно они это все убивают, и я даже не вижу выхода как это сделать, за счет чего, и как, и смысл, потому что даже те усилия, которые были, что-то там латалось, это все напрасный труд.

6. ДОСТУП ДО БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Значна частина опитаних поінформовані про можливість отримати безоплатну правову допомогу, вони мають певне уявлення про те, як і коли її можна отримати. Водночас лише невелика кількість людей підтвердили, що самі користувались цими послугами раніше.

На думку опитаних, найбільше потребують безоплатної правової допомоги внутрішньо переміщені особи для оформлення або переоформлення пенсій, соціальних виплат або певних документів. Для постійних місцевих мешканців актуальними є консультації у особистих питаннях, як-то спадкування, опіка, оподаткування землі, переоформлення власності тощо.

Один з респондентів в Миронівському повідомив, що попит на безоплатну правову допомогу в їхньому селищі такий великий, що в день приїзду міжнародних організацій, які надають юридичні консультації, до них подекуди утворюються великі черги громадян.

“

Вы бы видели какие очереди у нас для получения бесплатной правовой помощи. Они приезжают вдвоем-втроем, мы их рассаживаем по разным комнатам в ДК, и до последнего человека, до четырех вечера, я знаю по правилам они в два часа должны покинуть нашу зону, но иногда и до четырех принимают, пока всех не примут.

Водночас при запитанні, чи звертались опитувані за правовою допомогою, і з якими би питаннями звернулись, якби така потреби виникла, значна частина людей повідомила, що не мали потреби в отриманні юридичної консультації і навіть не уявляють, з якими питаннями могли б звернутись саме вони.

7. ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основним джерелом інформації щодо новин національного рівня для більшості населення прифронтових селищ, як і в цілому по країні, є телебачення. З українських каналів найбільше в цьому регіоні дивляться «Інтер», трохи менше телеканали «Україна», 1+1 та «112 Україна».

Прикметно, що в більшості населених пунктів, де проводилось дослідження, люди мають прямий доступ як до українських, так і до російських телеканалів. Винятком є селища поблизу Бахмуту, де російські канали були заблоковані місцевим провайдером.

“ *Есть кабельное телевидение. Есть украинское телебачення. На Спектре Горловском были убраны все российские телеканалы, только украинские. Им поставили лимит, либо так, либо вообще никак.*

Окрім того, люди молодого та середнього віку користуються інтернетом, доступ до якого є в більшості селищ, де проводилось дослідження. Люди старшого віку та працівники бібліотек надають перевагу друкованій пресі, яку можуть передплатити або взяти в місцевій бібліотеці. В цьому контексті варто позитивно оцінити одну з ініціатив Цивільно-військового співробітництва ЗСУ, за якою військові привозили друковану пресу в місцеву бібліотеку. Як зазначила бібліотекар, люди із задоволенням її читають.

Що стосується місцевих новин, телебачення їх практично не висвітлює. Виняток становить Світлодарськ, де місцеве самоврядування може пускати власні новини та оголошення в новинний рядок національних телеканалів через локального провайдера цифрового телебачення. В цих районах доступ до російського ТБ мають лише власники супутникових антен.

“ *Мы смотрим Интер киевский, а там наше кабельное телевидение дает бегущую строку. Часто ее дает исполком.*

В інших селищах для отримання інформації про місцеві події люди користуються інтернетом, так званим «сарафанним радіо» (обмінюються інформацією в селі та на базарі), а також в менших населених пунктах читають інформаційні повідомлення на дошці оголошень.

Довіра засобам масової інформації

Під час дослідження в різних селищах подекуди лунала думка про недовіру засобам масової інформації через спотворення інформації про військові дії на лінії розмежування. Це зумовлено тим, що опитані час від часу бачать невідповідність між військовими діями, які мають місце, та інформацією на телебаченні. При цьому місцеві стверджують, що за цей час вже переважно навчилися визначати, що відбувається під час обстрілів, а також яка саме сторона стріляє.

“ *Смотрю — мне интересно, но часто бывает неправда. Вот обстрел идет по нашим балкам, а говорят Павлополь, а нас, Пищевик, вообще никто не указывает. Вы или промолчите, или уже скажите правду.*

В районах, де люди мають доступ як до українського, так і до російського телебачення, частина опитаних заявили, що менше довіряють українським телеканалам. Це відбувається через підвищену емоційність та політичну забарвленість, а також тому, що інформація, яка подається одним і тим самим каналом, подекуди може суперечити інформації, поданій на цьому ж каналі раніше або інформації, яка надходить з інших джерел.

“

Новости вообще не смотрю, даже не хочу смотреть, потому что в России говорят одно, одним глазом глянул, в Украине совершенно другое. Это понятно, все по-разному говорят. Я даже не хочу их слушать, я сама здесь все вижу и все знаю, кто откуда стрельнул, куда что прилетело. Зачем нам смотреть новости, если мы все тут своими глазами видим.

Вплив засобів масової інформації на погляди людей щодо подій на сході

За результатами дослідження, автори схиляються до того, що інформаційний вплив телебачення має суттєвий вплив на сприйняття ситуації людьми на сході України, при тому, що думка самих опитаних з цього приводу розділилась. В чому виявляється цей вплив?

По-перше, частина респондентів, які не виявляли відверто проросійських поглядів (а швидше мали нейтральні погляди), повідомляли, що чули негативні відгуки про Донбас і події на сході від своїх родичів. Мовляв їхні родичі вважають, що самі мешканці Донбасу винні в ситуації, яка склалась — вони самі цього захотіли і провели референдум. Тобто на думку опитаних, проросійські погляди частини мешканців Донеччини екстраполюються на все населення регіону, провокуючи негативне ставлення до них представниками інших регіонів.

По-друге, ЗМІ суттєво впливають на оцінку людей ситуації в Україні загалом і на лінії розмежування зокрема. Так, під час дослідження виявлено, що **мешканці Бахмутського району, де доступ до російського телебачення був примусово заблокований, загалом більш позитивно оцінюють дії Збройних сил України та мають більш проукраїнські погляди**, в порівнянні з мешканцями селищ, які досліджувались у Волноваському та Маріупольському районах.

“

Сепаров в нашем населенном пункте, я думаю процентов 89 или 92... Потому с ними и не сговоришься, потому что они все смотрят российские и ДНРовские каналы.

8. РОБОТА ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ВЛАДИ

Хто і чим допомагає населенню прифронтових селищ

У прифронтових районах Донецької області працює велика кількість міжнародних та українських громадських організацій, які надають як гуманітарну допомогу, так і реалізують програми з раннього відновлення постраждалих територій, сприяючи відбудові житла та соціальних об'єктів, запуску малого сільськогосподарського бізнесу тощо.

З найбільш відомих міжнародних організацій, які надають гуманітарну допомогу, опитувані називали «Червоний хрест», «Карітас», ЮНІСЕФ, «Людина в біді», «Лікарі без кордонів», Save the Children, ADRA, гуманітарну акцію «Папа для України» тощо.

До найбільш відомих українських організацій місцеве населення відносить «Гуманітарний штаб Ріната Ахметова», який розвозить продуктові набори практично в усі прифронтові селища. Загалом рівень довіри до нього досить високий. Водночас від кількох респондентів молодшого віку лунали риторичні питання щодо походження коштів, які Ахметов спрямовує на благодійність.

“ *То, что он людям помогает, это хорошо. Но у нас же каждый человек — газ, электричество — это все ДТЕК, это он все выжимает из народа. Одной рукой дает, другой забирает. Я ничего не могу сказать хорошего о нем.*

Серед інших українських організацій, які працюють в досліджуваних селищах, називали «Пліч-о-пліч», «Восток-СОС», «Донбас СОС», «Відповідальні громадяни», християнські громади та програму «Схід і Захід разом». Також значну кількість гуманітарної допомоги надають місцевому населенню військові, які знаходяться в певному селищі, та представники Цивільно-військового співробітництва ЗСУ.

Характер гуманітарної допомоги, яка найчастіше надається населенню постраждалих районів, можна погрупувати таким чином:

- відновлення житла та соціальних об'єктів (зокрема забезпечення будівельними матеріалами та обладнанням);
- матеріальна допомога (продуктові набори, гігієнічні набори, ваучери на купівлю товарів у магазинах, грошова допомога, домашні птахи (кури, індички) та комбікорм);
- медична допомога (проведення медичних оглядів та консультацій, надання медикаментів важкохворим та пенсіонерам);
- психологічна допомога (консультації, тренінги, проведення свят та виїзних таборів для дітей);
- сприяння працевлаштуванню (фінансування малого сільськогосподарського бізнесу, створення короткострокових робочих місць з виконанням соціальної роботи, наприклад, прибирання та благоустрій міста, догляд за хворими та старшими людьми тощо).

Оцінка роботи гуманітарних місій

В цілому підтримка і рівень довіри до міжнародних і українських організацій, які забезпечують гуманітарною допомогою, досить високий. Місцеве населення загалом позитивно оцінює їхню діяльність. Водночас є **кілька пунктів, на які варто звернути увагу міжнародним громадським організаціям: по-перше, координація зусиль, по-друге, формування правильних очікувань у населення, і по-третє, відхід від надання гуманітарної допомоги до стимулювання працевлаштування.**

Так, координація зусиль критично важлива, щоб охопити більшу кількість уразливих груп, уникаючи дублювання, та мати можливість перейти до активностей, які сприятимуть збільшенню робочих місць в регіоні.

“ *Международные организации были полезны особенно в первое время, когда это касалось переселенцев, но когда вот сейчас нас забросали этой помощью, возникает вопрос.*

Формування чітких і правильних очікувань у населення сприяють довірі громадян. В цьому плані найбільш передбачливим, стабільним і зрозумілим для жителів є допомога «Гуманітарного штабу Ріната Ахметова», який постачає невеликі продуктові набори раз на кілька місяців, попри те, що міжнародні організації надають подекуди значно більш суттєву та коштовну допомогу.

“ *Фонд Ахметова привозит продукты. Сначала привозили каждые 35 дней, потом 42, а сейчас стали через 60. Оцениваю их работу прекрасно, у меня других слов нет. Потому что самые честные, самые дисциплинированные: вот сказали через 35 дней и все.*

Зменшення гуманітарки і перехід до стимулювання працевлаштування, на думку частини опитаного населення, є важливим кроком. Саме такі програми найбільш високо оцінювалися тими громадянами, які поінформовані або були дотичні до цієї програми. Ще частина опитуваних повідомляла, що не потребувала б гуманітарної допомоги, якби змогли знайти роботу.

“ В прошлом году у нас была программа: убирали территорию города. Мы помогали и школам, и садикам. «Каритас» предоставлял деньги на карточку, заключали договор, мы контролировали работу, «Каритас» контролировал нас. Я считаю, что это правильно, просто так деньги выдавать не надо. Очень всем понравилось. Во-первых, это организывает человека, потому что надо идти на работу, а во-вторых, надо приучать людей к тому, что ничего не дадут просто так.

Нарешті важливо зазначити, що **надання гуманітарної допомоги конкретно визначеним уразливим категоріям, без покриття інших нужденних, подекуди викликає соціальну напругу в досліджуваних селищах**. Зокрема опитувані зазначали, що вважають не зовсім справедливим той факт, що міжнародні благодійні організації надають допомогу одним і тим самим категоріям людей, в той час як є значна частина населення, яка отримує таке ж мізерне матеріальне забезпечення, проте не отримує гуманітарну допомогу, бо формально не підпадає під жодну групу з офіційного переліку вразливих категорій. До неохоплених груп, які потребують допомоги, на думку опитаних, можна віднести безробітних, сім'ї з дітьми, літнє населення, яке не досягло пенсійного віку, але вже не може знайти роботу, працівники соціальної сфери, які отримують мізерні заробітні плати тощо.

“ Я, конечно, все понимаю, это нужно, но 2014–2015 год — самый разгар — мы прожили без гуманитарки. Начали с 2016-го давать гуманитарную помощь. И я хочу сказать, все люди обозлились, очень, потому что тому дали, тому не дали.

Оцінка роботи ОБСЄ

Найменш зрозумілою з-поміж усіх міжнародних організацій та місій для місцевого населення є ОБСЄ. Більшість мешканців прифронтових селищ просто не розуміє їхньої задачі та можливостей і, відповідно, ставлять під сумнів їхню результативність.

Так, невелика група населення, яка має стійку асоціацію міжнародних організацій з гуманітарною допомогою, обурюється тим, що записуючи інформацію про потреби, представники ОБСЄ на них не реагують.

“ Я не могу сказать, не доверяю — я просто результата не вижу. Я ему вчера объяснила мою ситуацию по памперсам и по гигиене, да, это у меня большой вопрос. Они куда-то записали. Они у меня были, наверное, четвертые, все разные каждый раз, но все ОБСЕ. Они каждый раз записывают, но я не вижу результата.

Інша, більша, група людей вважають, що ОБСЄ повинно сприяти встановленню миру та припиненню обстрілів. Тому у них викликає сумніви результативність ОБСЄ, адже інакше, на їхню думку, обстрілів не повинно було б бути.

“ У них непонятная миссия — я понимаю так. Потому что если бы эта миссия была, и они решали вопросы, то б не стреляли.

“ Как только они появились здесь у нас в поселке, все нормально, тишина. Только они за территорию нашего поселка, у нас начинается обстрел. Я не могу сказать, что они там договорились, допустим, с кем-то, позвонили сейчас мы уехали, давайте обстреливайте. Просто это часто так происходит: что наш поселок, что Светлодарск, мы это уже замечали.

Отже, під час вимірювання довіри та результативності діяльності різних організацій більшість опитаних вважають, що відносно довіряють ОБСЄ, втім вважають їхню роботу мало результативною. На думку авторів дослідження, роз'яснювальна робота щодо місії та функцій ОБСЄ, а також робота по формуванню правильних очікувань у населення, сприяла б підвищенню довіри місцевих мешканців до цієї організації.

“

На них говорят слепые, глухонемые, но это организация, она занимается мониторингом. Они собирают информацию и все. Они ничего не решают, они ничего не делают. Они только делают свою работу, а люди от них хотят чего-то большего, что не в их полномочиях. Это я так понимаю.

ПАРТНЕРИ

Це дослідження було здійснено громадською організацією «Фундація.101» за підтримки Програми розвитку ООН в Україні (UNDP).

Зміст цієї публікації є виключною відповідальністю громадської організації «Фундація.101» і необов'язково співпадає з точкою зору ООН чи ПРООН.